

Леонид Г. Мацкевий

Дослідження Львівської обласної експедиції у 1995 році

У роботах Львівської експедиції Інституту українознавства НАН України приймали участь Винниківський історико-краєзнавчий музей, Винниківське лісництво та фірма Р.Дж. Рейнольдс Тобакко-Львів. Крім працівників, цими установами були виділені технічні засоби, спорядження, певні кошти, надана інша суттєва допомога експедиції. Основні види робіт були здійснені в печерних порожнинах і носили переважно охоронно-рятувальний характер.

Продовжені дослідження багатощарової печерної пам'ятки Львів VII (навіс Романа-Чортова Скеля). Пункт розташований на східній околиці м. Львова, на території біосферно-ландшафтного заказника Чортова Скеля. Об'єкт знаходиться за 1,35 км на схід від показника межі м. Львова, за 1,45 км на південь від с. Лисиничі та за 2,5 км на північний захід від м. Винники. З південного боку фіксується р. Марунька, а з північного — р. Полтва. Утвір розміщений на IV терасі при її стику з V терасою, на висоті 60—65 м від урізу ріки, при північній орієнтації. Тут на північно-східній околиці головного скельного вапнякового останця, на місці колишньої каменоломні, в межах навісу і на площадці перед ним, до видовженого в північному напрямі розкопу, зроблено дві прирізки в 14 кв. м. Таким чином, до 25 кв. м, на яких проводились дослідження у 1994 році, додано ще 9 кв. м у південно-східній і 5 кв. м у північно-західній частині пам'ятки.

Другий від поверхні палеолітичний шар Львів VII представлений 177 знахідками, переважна більшість з яких-фауністичні рештки. Відклади простежені в IV літологічному горизонті, в лесоподібному суглинку, на глибинах від 160—210 до 240 см від поверхні та нульової точки. Згідно C^{14} за кістками тварин з IX і X пластів (175—185 см від поверхні), комплекс датується: Ки-5412, -13500 ± 110 років від наших днів. Серед фауністичних решток, К.А. Татариним визначені мамонт, кінь, олень північний, інші види. Із крем'яних предметів виявлено типовий верхньопалеолітичний кінцевий скребок з високою ретушшю на макропластині з бічною обробкою та різець кутувий.

Відзначимо також гальки крем'яні й деревину скам'янілу, що також могли вживатись людиною.

У третьому літологічному горизонті, в темно-сірому суглинку, на глибинах від 120—140 см до 160—210 см від поверхні, зафіксовано верхній палеолітичний комплекс. Виявлено 272 знахідки, серед яких переважають кістки тварин. Згідно C^{14} за кістками тварин з IX пласту (160—180 см від поверхні), шар датується: Ки-5414, -11800 ± 90 років від наших днів (BP). З фауністичних решток тут переважають кістки північного і благородного оленя та коня. З крем'яних виробів-наявний скребок бічний, уламок пластини, гальки крем'яні.

На стику III і II літологічних горизонтів, на глибині 100—140 см від поверхні, в ранньоголоценових відкладах, зафіксовано мезолітичний культурний шар. Згідно аналізу кісток за C^{14} з VI пласту (глибина 100—120 см від поверхні), отримано абсолютну дату: Ки-5413, -8500 ± 70 років від наших днів. Із фауністичних решток, що нараховують 290 кісток, визначені: олень обгородний і північний, лисиця, борсук, інші тварини. Відзначимо також мушлі моллюсків гелікс і уніо та скам'яніле дерево, що очевидно відносяться до даного шару. Поповнено й крем'яний інвентар. Відзначимо призматичний пропорціональний нуклеус двоплощинний сплюснений зі скісною ударною площиною. Пластинчаті сколи представлені двома уламками пластин і мікропластинки. Наявні й три крем'яні гальки.

У звітному році значно поповнені минулорічні матеріали ранньоскіфського часу. Це передусім, -фауністичні рештки, фрагменти специфічного ліпного посуду, мушлі моллюсків. Відзначимо й крем'яний кінцевий скребок-вістря, що очевидно відноситься до цього ж комплексу.

У першому літологічному горизонті Львів VII на глибинах від поверхні до 50—80 см, у сучасному піскуватому лісовому сірому чорноземі, виявлені матеріали переважно XX століття: скляний, металевий і глиняний посуд, кістки різноманітних тварин, а також гільзи та інші сліди військових дій. Крім того,

в шарі фіксуються й матеріальні рештки XVIII—XIX століть, -фрагменти глиняного посуду, кістки ссавців, риби, мушлі молосків гелікс вульгаріс і нумераліс. У нижніх пластах горизонту виявлено більше 300 кісток тварин, кераміку, крем'яні вироби тощо. Відзначимо й 10 фрагментів типового кружального посуду. Згідно складу глини, орнаменту у вигляді прямих паралельних ліній і особливо інтенсивно відігнутих вінчиків, комплекс віднесений до XII—XIII століть (рис. 1). На основі наявної інформації, це перша знахідка в околицях Чортової Скелі матеріальних

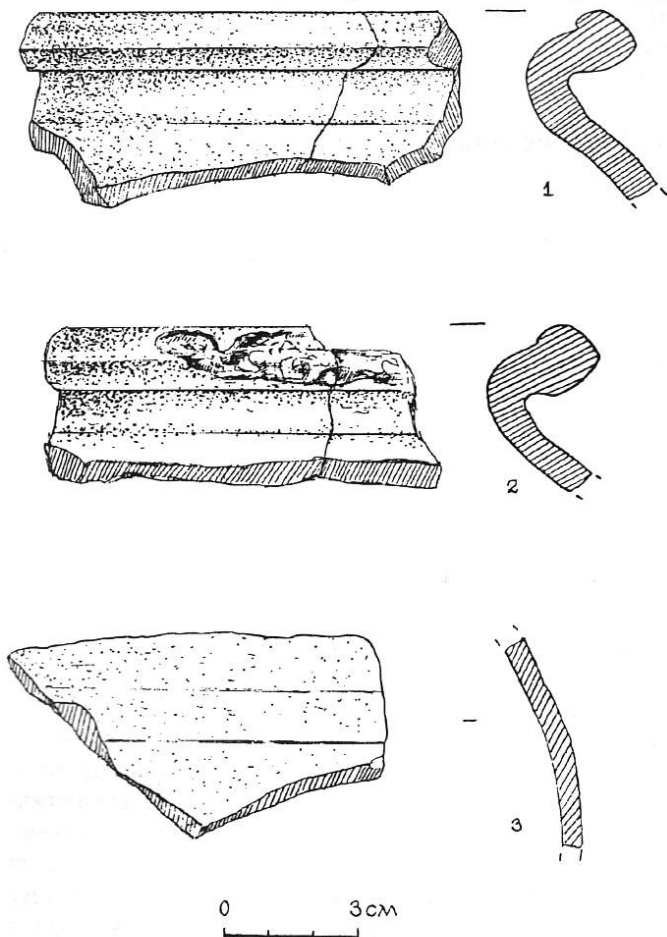

Рис. 1. Печерний комплекс Львів VII („Чортова Среланавіс Романа“). Фрагменти посудини XII—XIII ст. ст.

Rys. 1. Zespół jaskiniowy Lwów VII („Czortova Skielia — Navis Romana“). Fragmenty naczyń z XII—XIII wieku.

Abb. 1. Höhlenkomplex Lemberg VII („Czortova Skielia — Navis Romana“). Gefäßfragmente aus dem 12.—13. Jh.

свідоцтв давньоруського часу. Близько 150 років тому І. Шараневич висунув гіпотезу про знаходження тут княжого Львова, в тому числі й замку князя (боярину) Ігоря, що тоді не підкріплювалось знахідками матеріальної культури. Тепер у зв'язку з виявленням специфічної кераміки, фауністичних, інших решток, варто повернутись до такого припущення.

Стоянка Львів VIII розташована на східній околиці м. Львова, за 1,34 км на схід від межі м. Львова, в урочищі Чортова Скеля-Останець. Пам'ятка відкрита в кінці 1994 року і її дослідження були продовжені в 1995 році. Тут, на V терасі, на висоті 75 м від урізу

ріки, впритул до середньої частини західної стінки північно-східної частини головного вапнякового останця, закладено шурф 1 x 2 м. Можливо, що тут знаходився навіс, хоча не виключений грот і печера, що були зруйновані при роботі по здобичі каменю. Зафіксовано інтенсивно зруйнований культурний шар у відкладах, близьких до підгрунтя В. Скельне дно досягнуте на глибині 90—110 см від поверхні. Крім крем'яних виробів, виявлених при шурфовці (пластина та два уламка), на площі 25 x 30 м, в циркоподібній частині кам'яного останця, зібраний підйомний матеріал, що складається з уламка пластини, а також трьох крем'яних відходів. Не виключено, що до цього ж комплексу належить і кавалок скам'янілої деревини та декілька кісток тварин. Пам'ятка віднесена до групи мезолітичних стоянок типу Лука II — Кам'яниця II.

У печерному ансамблі Прийма I, за 1 км на південний захід від с. Прийма Миколаївського району, були продовжені багаторічні роботи, розпочаті в 1987 році. Пам'ятка зафіксована в урочищі Німечка, на мису, на лівому, північному березі пересихаючого влітку потічка Безіменного, лівого допливу Дністра (рис. 2). Досліджувався п'ятий (верхній) ярус цього печерно-скельного утвору, представлений гротом, довжиною і шириною по 6 м і висотою 1,5—1,8 м та площадкою перед ним, що має скельне дно. Долівка гроту знаходиться на рівні 45 м від тальвегу балки й 372 м над рівнем моря. У звітному році розкрито 8 кв. м на площадці й 4 кв. м у гроті, що разом із шурфом 1993 року становить 16 кв. м. Роботи підтвердили й доповнили стратиграфічні спостереження позаминулого року. Це перш за все, наявність лише одного культурного шару, що добре збережений і залягає на глибині 1,7—1,9 м від поверхні. Потужність відкладів від 5 до 15 см, при наявності в ньому фауністичних решток, залишків вогнища й класичного кам'яного гостроконечника. За C^{14} по кістках печерного ведмедя, шар датується, за Ки-4583, -45600 ± 450 років від наших днів. Крім того, роботи 1995 року дозволили констатувати, що аналогічні відклади продовжуються у гроті. Зафіксована верхня частина ще одного гостроконечника. Він інтенсивно патинізований і виготовлений на типовому левалуазькому крем'яному сколі, твердістю 7 одиниць за шкалою Мооса. Знайдено й близько 200 фауністичних решток, серед яких майже виключно кістки печерного ведмедя. Всі 4 зуба ведмедя, зафіксовані в гроті на площі 0,2 x 0,3 м перед виходом із нього. Згідно наявної інформації, пам'ятка є найдавнішим комплексом (мисливський табір) у печерних утворах материкової України (виключаючи Крим).

Проведені охоронно-рятувні дослідження на пункті під відкритим небом Розвадів II. Пам'ятка виявлена в 1994 році за 1 км на схід від с. Розвадів Миколаївського району, в урочищі Діброва. Пункт розташований на сучасному полі, на площі 50 x 75 м і на рівні 2 м від тальвегу балки та 25—30 м від урізу Дністра. Серед знахідок-відщеп, по 3 пластинчатих скола і знаряддя (два скребка і скобель) та уламок. Поселення віднесене до мезолітичних пам'яток типу Лука II—Кам'яниця II.

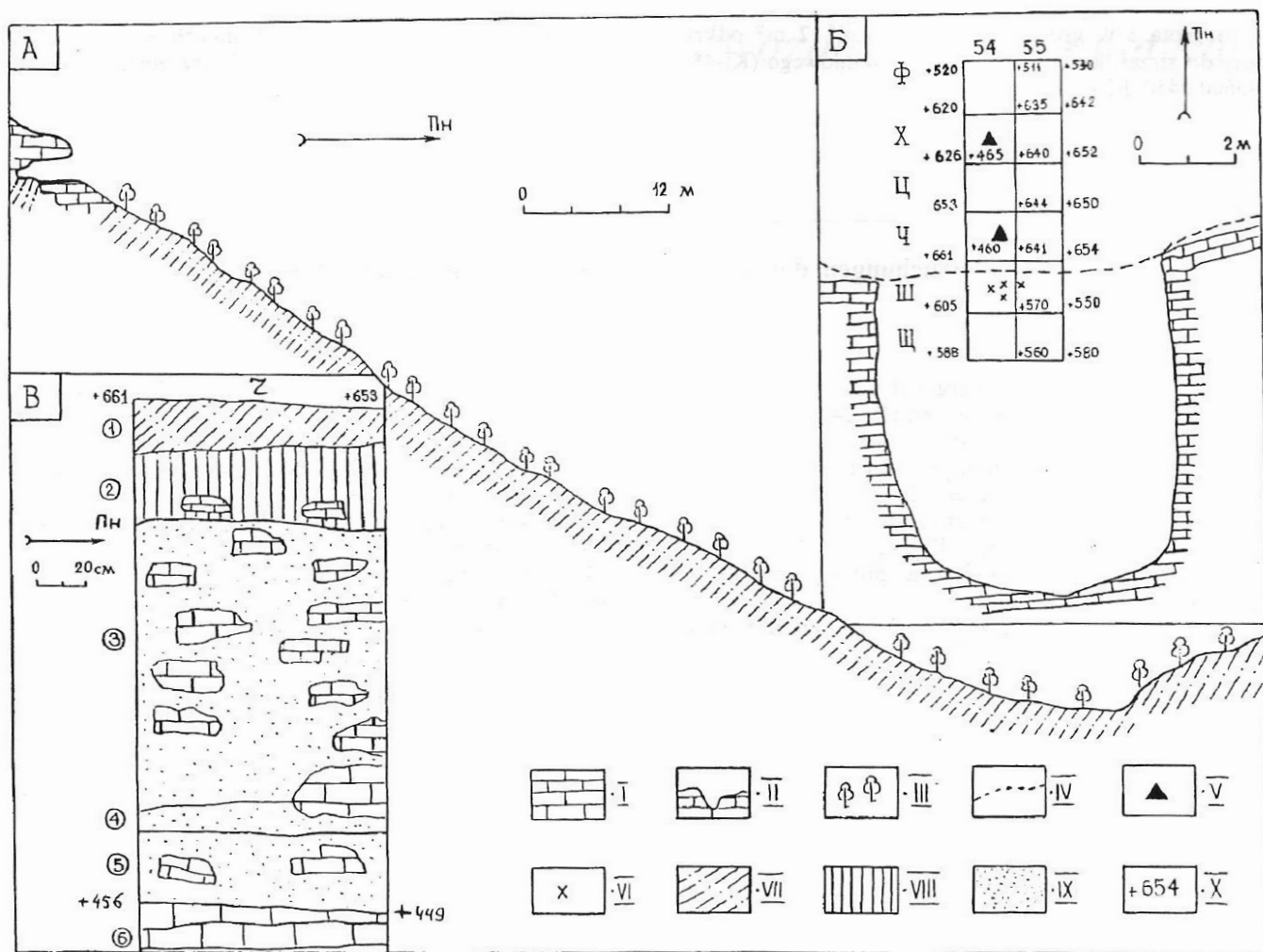

Рис. 2. Печерний комплекс „Прийма I“ („Німечча“). П'ятий шар (гроту). А — переріз шару з півночі на південь на перетині ліній 53 і 54; В — план шару; W — стратиграфія західної стіни квадрату Cz-54. I — шар скелі, II — щєбінь скельний, III — дерева, IV — межі залягання скельного щєбеню, V — грот скали, VI — зуби медведя, VII — чорнозем, VIII — лесоподібна глина, IX — пісок, X — позначення пунктів висот

Рис. 2. Zespół jaskiniowy „Priyma I” („Nimecza”). Piąta warstwa (grota). A — przerys warstwy z północy na południe na przecięciu linii 53 i 54; B — plan warstwy; W — stratygrafia zachodniej ciany kwadratu Cz-54.

I — warstwa skały, II — rumosz skalny, III — drzewa, IV — granica zalegania rumoszu skalnego, V — grot strzały, VI — zęby niedźwiedzia, VII — czarnoziem, VIII — glina lessopodobna, IX — piasek, X — oznaczenia punktów wysokościowych.

Abb. 2. Höhlenkomplex „Priyma I” („Nimecza”). Fünfte Schicht (Grotte). A — Zeichnung der Schicht vom Norden nach Süden auf dem Schnittpunkt der Linien 53 und 54; B — Plan der Schicht; W — Stratigraphie der westlichen Wand des Quadrats Cz-54.

I — Felsenschicht, II — Gesteinschutt, III — Bäume, IV — Grenze des Gesteinschuttsbereichs, V — Pfeilspitze, VI — Bärenzähne, VII — Schwarzboden, VIII — lößähnlicher Boden, IX — Sand, X — Bezeichnungen der Höhenpunkte.

Leonid Mackevij

Badania ekspedycji lwowskiej w roku 1995

Streszczenie

Stanowisko Lwów VII przebadane zostało na 14 m² powierzchni. W warstwach paleolitycznych (Ki-5412, -13500±110 i Ki-5414, -11800±90 BP), w pokładach lessowych oprócz szczątków mamuta, jelenia szlachetnego i konia odkryto również orygniackie narzędzia krzemienne. Uzyskano też tutaj pierwszą na zachodniej Ukrainie datę absolutną dla jaskiniowych zabytków mezolitycznych

(Ki-5413, -8500±70 BP). Wśród materiałów z okresu wczesnosocytyjskiego występuje ceramika i szczątki zwierzęce.

Kompleks XII—XIII-wieczny pozwala wrócić do hipotezy I. Szaraniewicza mówiącej o zasiedleniu tego miejsca w okresie staroruskim. Na stanowisku Lwów VIII, przy szybie, odkryto mezolityczny zespół typu Łuka II.

Przed grotą i w grocie, na powierzchni 12 m² odkryto grotty do strzał, kości niedźwiedzia jaskiniowego (Ki-4583, -45600±450 BP).

Uzupełniający materiał z okresu mezolitu, typu Łuka II na stanowisku „Rozvadiv” II odkryty został w 1994 roku.

Leonid Mackevij

Untersuchungen der Lemberger Expedition im Jahre 1995

Zusammenfassung

Auf der Fundstelle Lemberg VII wurden 14 m² untersucht. In paläolithischen Schichten (Ki-5412, -13500±110 und Ki-5414, -11800±90 BP), in Lößschichten wurden außer Überresten von Mammut, Edelhirsch und Pferd auch Aurignacgeräte aus Feuerstein freigelegt. Man erlangte hier das erste absolute Datum in der Westukraine für mesolithische Höhlenfunde (Ki-5413, -8500±70 BP). Unter frühskythischer Materialien gibt es Keramik und Tierreste.

Der Komplex aus dem 12.—13. Jh. erlaubt zu der

Hypothese von I. Szaraniewicz zurückzukehren, wo von der Besiedlung dieses Ortes in der altruthenischen Zeit die Rede ist. Auf der Fundstelle Lemberg VIII, am Schacht, wurde ein mesolithischer Komplex des Typs Łuka II freigelegt. Vor und in der Grotte, auf der Fläche von 12 m wurden Pfeilspitzen, Höhlenbärknochen gefunden (Ki-4583, -45600±450 BP).

Ergänzungsmaterial aus dem Mesolithikum, des Typs Łuka II wurde auf der Fundstelle „Rozvadiv” II im Jahre 1994 freigelegt.